

Atıf Kriterleri Hakkında

İ.Semih KESKİL

32 milyon makale incelendiğinde, bir bilimsel yazıya ortalama 15 kez atıfta bulunulduğu, tüm yazıların % 55'ine 5 yıl sonra hiç atıfta bulunulmadığı, 1 kez atıfta bulunulan yazıların % 5'ine 50'den çok, % 0.05'ine ise 500'den çok atıfta bulunulduğu görülmüştür.

Bilimsel etkinliğin bir ölçütü olarak atıf sayılarının kullanıldığı Scientometrics , Informetrics, Bibliometrics, Journalology gibi bilim alanlarında ilk öne çıkan kavram; Bradford'un "Saçılma kanunu" diye adlandırılan, tüm bilimsel etkinliği değerlendirebilmek için önde gelen 1000 derginin incelenmesinin yeterli olacağı fikridir. 1930'larda bu iş için gerçekten de 1000 dergi yeterli olabilirken, literatürdeki yıllık % 3-4 ü bulan artış nedeni ile bu sayı günümüzde 8700'e çıkarılmıştır.

Son yıllarda bir "EuroFactor" geliştirmek üzere CWTS tarafından bir takım girişimler başlatılmış olsa da; yıllardır tüm atıfları izleyen tek kuruluş olan "Institute for Scientific Information (ISI)" 1958 yılında Dr. Eugene Garfield tarafından kurulmuş, 1963 yılında ilk kez incelenen 613 derginin atıfları yayınlanmaya başlamış, 1974 yılında "Science Citation Index" ve "Social Sciences Citation Index" birbirinden ayrılmış, 1994 yılında ise ilk kez elektronik dergiler de inceleme kapsamına alınmıştır.

Söz konusu indekslerde verilen atıf bilgilerini ve yine ISI tarafından önerilen bir hizmet olan "Journal Citation Reports (JCR)" ta verilen "Atıf Kriterleri"ni, bir derginin kalitesini belirlemek veya bir kişinin bilimsel etkinliğini incelemek için değerlendirmeye alırken unutulmaması gereken konu; derginin veya çalışmaların ait olduğu alanın iç dinamikleridir. Açacak olursak, Matematik ve Genetiğin toplam atıf miktarlarının eşit olması beklenemez. İlgili bilim alanında yazı başına düşen ortalama yazar sayısının, bilim alanında en çok atıf alan derginin atıf kriterlerinin ve de o alandaki dergi sayısının da göz önüne alınması gerekmektedir. Çünkü sistemin yapısı gereği bir dergi en çok 4 konu başlığı altında sınıflandırılabilir. Bu arada Sanat ve Sosyal Bilim alanlarında atıfların daha geç alındığını; kimi atıfların bilimsel amaçlar dışında yapılabildiğini ve de bazı atıfların olumsuz olabileceğini unutmamak gerekir.

Her derginin ait olduğu bilim dalında "Prestij Faktörü" adı verilen ve çok ta objektif olarak ölçülemeyen bir önemi vardır. Bunun dışında bir derginin değerini saptamak amacı ile kullanıldığımız, JCR'da sunulan enstrümanlar arasında Etkinlik Katsayısı da

Prof.Dr.İ.Semih KESKİL
Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroşirürji ABD - KIRIKKALE

diyebileceğimiz “Impact Factor” söz konusu dergide son 2 yılda yayınlanan makalelere o yıl içinde yapılan atıf sayısının aynı 2 yıl içinde o dergide yayınlanan yazıların sayısına oranıdır. “Immediacy Index” ise söz konusu dergide son yılda yayınlanan makalelere yapılan atıf sayısının aynı süre içinde o dergide yayınlanan yazıların sayısına oranıdır ve derginin yayınlanma sıklığından olumlu etkilenir. Üstelik aynı konudaki yazıların bir sayıda toplanması da bu faktörü düşüren bir yöntemdir. “Citing Half Life” dergide yıl içinde yapılan atıfların geriye doğru % 50’sinin kapsadığı yıl sayısına denirken; “Cited Half Life” dergideki gelmiş geçmiş tüm yazılara bir yıl içinde yapılan atıfların geriye doğru % 50’sinin alındığı yıla denir ve mektup yayınlayan dergilere belirgin bir avantaj sağlar.

Bunun yanısıra ISI, 1981 yılından bu yana uzun süreli atıf dinamiklerini inceleyen ve kaynak makale ile atıfların birebir ilişkisinin değerlendirildiği “Journal Performance Indicators” hizmetini de sunmaktadır. Bu kapsamda derginin son yıl içindeki yazılarına 1981’den beri yapılan tüm atıfları veren “Cumulated Impact Factor” ve alınması beklenen atıf sayılarını veren “Personal Citation Report” gibi bilgiler elde edilebilmektedir. Ayrıca 1000 üzerinde atıfta bulunan yazıların irdelendiği “Citation Classics” ve son 6-18 ay içinde sıkça atıfta bulunulmaya başlanan yazıların irdelendiği “Science Watch” gibi hizmetler de sunulmaktadır.

ISI taradığı 8700 dergiyi her 15 günde bir yenilemekte ve incelenme kapsamına alınma isteği ile her yıl gelen 2000 dergiyi inceleyip bunların yaklaşık %10-12 sini kabul etmektedir. MEDLINE veri tabanı ise 4300 dergiyi taramakta ve 3 ayda bir yaklaşık 140 dergiyi incelemeye almaktadır. Bu kuruluşların dergi seçim kriterlerinden vurgulanması gerekenler şunlardır: Editör ve yazarların uluslararası olması ve bu kişilerin daha önceki başka yazılarına yapılmış atıfların sayısı (ki bunların saptanmasında Editöre ağır sorumluluk düşmektedir); ilk temelleri 1978 yılında atılmış bulunan ICMJE tarafından saptanmış “Uluslararası Editörlük Kuralları”na tam uygunluk (bunlar arasında özellikle tüm etik kurallara uyulacağı belirtilmesini, yazarların ekonomik çıkar ilişkilerini tam olarak açıklamaya zorlanmasını ve düzeltmelerin hemen yayınlanmasını anımsatmak istiyorum); basım evi hakkında bilgi verilmiş olması; derginin farklı ve tek olan özelliklerini belirten bir mektubun yazılması (bu da editöre düşmektedir); yazar ve atıfların coğrafi dağılımının homojen olması; ve ISI tarafından taranmakta olan 8700 dergideki yazılarda söz konusu dergiye yapılmış atıflar olması (burada da gerekli taramayı editör yaptırmalıdır), tarama yazılarında “Cochrane Collaborations Guide”a uyulması gibi özellikler sayılabilir.

Kaynaklar

Mark Stefik, "Letting Loose the Light: Igniting Commerce in Electronic Publication," in *Internet Dreams: Archetypes, Myths, and Metaphors* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1996), 219-54.

Meadows J : S.C.Bradford and documentation: a review article. *Journal of Librarianship and Information Science* 2002; 34 (3): 171-174.

Garfield E : How can impact factors be improved? *British Medical Journal* 1996; 313 (7054): 411-413.

Garfield E: Impact factors, and why they won't go away. *Nature* 2001; 411:522.